

De store lejre

Den 24. juli 1945 meddelte de allierede, at de tyske flygtninge skulle blive i Danmark ind til videre. De allierede (USA, Storbritannien, Frankrig og Sovjetunionen) var blevet enige om, at Tyskland skulle opdeles i besættelseszoner, som hver af de fire besættelsesmagter skulle tage sig af. Desuden skulle Tyskland afgive store landområder i den østlige del af landet, bl.a. Østpreussen og Pommern til Polen og Sovjetunionen, og det var netop derfra langt hovedparten af de tyske flygtninge, der nu befandt sig i Danmark, kom fra.

Flygtningen kunne ikke blive ved at være i sportshaller, skoler, forsamlingshuse osv. – og slet ikke når vinteren kom. Den danske regering oprettede flygtningeadministrationen med den tidligere minister Johannes Kjærboel som chef. Han fik vide beføjelser til at løse opgaven.

I løbet af efteråret 1945 og det tidlige forår 1946 blev flygtningene samlet i omkring 100 større lejre. De fleste blev oprettet på flyvepladser og militære anlæg, som tyskerne havde haft under besættelsen. Her var der i forvejen barakker, som flygtninge kunne huses i. Andre barakker blev hentet fra andre af steder, som besættelsesmagten tidligere havde haft. Men det var ikke nok. Derfor blev der indkøbt 2.000 barakker fra Sverige.

De største lejre var Oksbøl ved Esbjerg, Kløvermarken på Amager, Grove-Gedhus ved Karup. Også ved Karup åbnedes en tredje lejr, Pilhuslejren, hvor vanskelige flygtninge blev indkvarteret. Omkring Aalborg var der flere lejre, der husede ca. 45.000 flygtninge.

Lejrene var omgivet af pigtråd. Kun i særlige tilfælde kunne flygtninge få tilladelse til at forlade lejrene. Og hverken gennem hegnet eller under udgang måtte flygtningene kontakte danskere og omvendt. I begyndelsen blev lejrene bevogtet af folk fra CB-korpset (civilbeskyttelse). Korpset var oprettet under besættelsen, da besættelsesmagten havde arresteret det danske politi. I løbet af 1946 overtog hæren bevogtningen af de fleste lejre. De københavnske lejre blev dog bevogtet af et vagtværn under det danske politi.

Ud over kommandanten og vagtmandskabet var der få danskere i lejrene. Flygtningene fik selv ansvaret for, at lejrene fungerede. Der blev afholdt demokratiske valg til "byråd" osv., og under kommandantens ledelse blev der oprettet et lejropoliti af flygtninge, der skulle sørge for ro og orden. De var også domstole, der kunne idømme straffe på op til seks måneders fængsel. Fængselsstraffe blev afsonet i en fængselsbarak i lejren eller de dømte blev sendt til særlejre, som Pilhus ved Karup.

Flygtningene skulle også selv lave mad. Der blev tildelt råvarer, der svarede til 2.000 kalorier pr. voksen – om vinteren lidt mere. Flygtningene sultede ikke, men mange syntes, at rationen var for lille. Og maden var kedelig og ikke sund og nærende. Den varme mad blev i de fleste lejre fremstillet i centralkøkkener – og den var ikke spændende: Vælling, øllebrød, pillekartofler, gule ærter, kål- og roesupper var almindelige retter. Den ugentlige ration af 50 g kød bestod af grisetæer eller lunge, der ikke altid var lige frisk. Der var konstant mangel på tøj. I den strenge vinter 1946-47 blev mange flygtninge i sengen om dagen for at holde varmen.

I de fleste lejre var der flygtninge, som i ly af natten sneg sig ud og stjal kartofler og andet fra nærliggende marker. Aviserne bragte jævnligt artikler om unge piger fra lejrene, som blev betalt af mænd fra omegnen for seksuelle ydelser. Indimellem afslørede politiet regulære bordeller med tyskerpiger.

Flygtningens tilværelse lå i ruiner, livet som indespærret i de overfyldte lejre forekom ydmygende og trøstesløs, og fremtiden tegnede uvis. Stemningen blandt flygtningene var præget af depression og sløvhed. For at modvirke det tillod flygtningeadministrationen, at flygtningene oprettede værksteder og selv fremstillede det, de havde brug for. Der blev også oprettet børnehaver, skoler og gymnasier, som flygtningene selv drev. Myndighederne ville ikke give flygtningene lov til at arbejde uden for lejrene. I de jyske lejre var det dog ikke sjældent, at flygtninge i hemmelighed arbejdede på de nærliggende gårde.

Den danske regering forsøgte gang på gang at få de allieredes tilladelse til at sende flygtningene hjem. Men både Sovjetunionen, Frankrig, Storbritannien og USA trak sagen ud. I deres besættelseszoner var der stadig nød og kaos. Først da den danske regering lovede at sørge for mad i op til tre måneder efter hjemsendelsen, gik briterne med til at modtage 12.000 flygtninge i deres zone. De første hjemsendelser begyndte i november 1946. Men på grund af den hårde vinter blev transporterne stort set indstillet til foråret 1947. Den 15. februar – fire efter de første flygtninge kom til Danmark – kørte toget med de sidste flygtninge over den dansk-tyske grænse.

Trigger – i gang med temaet

Fotos fra lejrene

På internettet findes flere hundrede fotos fra flygtningelejrene. Læreren kan vælge 10-15 og lade eleverne grupper bruge billedernes som kilder til at beskrive livet i lejrene.

Spørgsmål til kilderne

Kilde 1: Flygtningelejre

- Hvorfor skal de tyske flygtninge blive i Danmark?
- Hvorfor mon flygtningeadministrationen fremstiller lærebøger til flygtningene, og de får deres egen avis?

Kilde 2: Flygtningebarak

- Hvor mange flygtninge er der plads til i barakken?
- Sådan boede flygtningene i op til fire år. Hvordan tror du, at det har påvirket dem?
- Hvad synes du, at Eva-Maries tegning fortæller om at bo i en barak?

Kilde 3: Villa Lufthul

- Hvad kan være forklaringen på, at barakken ikke kan varmes op?
- Hvordan har de mon fået fat i grantræer i rummet ved siden af?

Kilde 4: Ankomsten til Oksbøl-lejren

- Hvordan har det været om sommeren og om vinteren at bo 18 mennesker i ét rum?

- Hvilke konflikter kan der opstå?
- Hvorfor stjæler de mon træ?

Kilde 5: Kløvermarken

- Hvilket indtryk giver kilden af flygtningelejren?
- Danmark har en befolkningstæthed på 132 pr. km². Sammenlign med befolkningstætheden i lejren, og sammenlign den med de tættest befolkede lande i verden (find oplysninger på internettet).
- Drøft hvordan har det påvirket flygtningene at bo så tæt.

Kilde 6: Bevogtning af flygtningene

- Hvad var Svend Barmers og de andre vagters opgave?
- Hvilke flygtninge fik lov til at forlade lejren?
- Hvorfor mon nogle HIPO-folk og tyske sympatisører skjulte sig blandt flygtningene?
- Hvordan vil du karakterisere Svend Barmers holdning til de tyske flygtninge?

Kilde 7: Fraternisering

- Hvorfor mon myndighederne forbød kontakt mellem flygtninge og danskere?
- Der var talrige tilfælde på forskellige former for fraternisering. Hvordan kunne det lade sig gøre?
- Se kilde b. Hvordan ser kilden på de anholdte?
- Hvad betyder at blamere "landet overfor vore ubudne gæster"?

Kilde 8: Store drenge og modne kvinder

- Se kilde a. Aviserne bragte flere af den slags historier. Hvordan tror du, at de er blevet opfattet af avisens læsere?
- Drøft om omfanget af "misbruget" har været så stort og konsekvenserne så alvorlige, som kilden hævder?
- Se kilde b. Hvad mon kvinderne laver i "nattens frihed"?
- Hvad sker der med kvinderne, når de vender tilbage til lejren?

Kilde 8: Mindre strengt

- Hvilke grunde nævner kilden til, at restriktionerne blev lettet?
- Hvilke andre forklaringer kan der være?